

Andrzej Zieliński

Piecza nad majątkiem osoby poddanej opiece

Palestra 29/1(325), 18-30

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Musimy je umieć realizować przy zachowaniu odrębności poglądów, ale przy jednoczesnej spójności pracy samorządu dla naszego środowiska zawodowego i adwokatury, dla społeczeństwa i państwa. Każdy z nas i jako adwokat, i jako Polak żyje prawdziwym życiem kraju, niełatwym, wymagającym wyrzeczeń i troski o godność ludzką. W naszym samorządzie mamy godną tradycję. Nie zagubić jej, lecz wzbogacić — to trudne zadanie w trudnym czasie. Wierzę, że je spełnimy. (...).

I jeszcze jedno, proszę Państwa. Każdy z nas i jako adwokat, i jako Polak musi tak pracować, by jego środowisko zawodowe służyło społeczeństwu i jego państwu i godnie przekazywało dobrą tradycję swym następcom. Za to odpowiada każdy z nas. (...).

ANDRZEJ ZIELIŃSKI

PIECZA NAD MAJĄTKIEM OSOBY PODDANEJ OPIECE

Artykuł omawia pojęcia: piecza nad majątkiem, wykonywanie zarządu majątkiem i zakresu zwykłego zarządu oraz czynności prawne opiekuna przekraczające ten zakres, wyłączenia majątkowe z zarządu opiekuna, spis inwentarza, zezwolenia w sprawach ważniejszych, składanie rachunków z zarządu majątkiem, postępowanie w tym zakresie, wynagrodzenie opiekuna oraz szereg zagadnień szczegółowych.

I. Wstęp

Do zakresu uprawnień, a także obowiązków opiekuna należy piecza nad majątkiem osoby pozostającej pod opieką (art. 155 § 1 k.r.o.). Jest to zasada obowiązująca w razie ustanowienia opieki indywidualnej. Natomiast w razie powierzenia opieki zakładowi wychowawczemu albo innej instytucji lub organizacji społecznej (art. 150 § 1 k.r.o.) sąd opiekuńczy może wyłączyć z zakresu obowiązków takiego opiekuna pieczę nad majątkiem pupila i powierzyć ją ustanowionemu przez siebie kuratorowi.

W doktrynie panuje niejednolitość poglądów na temat równoznaczności pojęć: „piecza nad majątkiem” i „zarząd majątkiem”.

W kodeksie rodzinnym z 1950 r. ustawodawca użył w art. 35 pojęcia „piecza nad osobą i majątkiem dziecka”, natomiast art. 54, dotyczący władzy rodzicielskiej, stwierdził, że obejmuje ona m.in. prawo i obowiązek „zarządzania majątkiem”.

K. Jagielski uważa, że różnica między tymi pojęciami użytymi przez ustawodawcę w 1950 r. polega na bardziej ogólnym charakterze pojęcia „piecza” niż pojęcie „zarząd majątkiem”, który ma charakter bardziej szczegółowy, chociaż autor ten traktuje oba te pojęcia jako jednoznaczne.¹

W komentarzu do k.r.o. autorzy uważają, iż „piecza nad majątkiem to przede wszystkim należyty zarząd tym majątkiem”,² a w innym miejscu uznają zarząd nad majątkiem dziecka za przejaw wykonywania pieczy nad majątkiem dziecka.³ J. Winiarz traktuje te pojęcia jako synonimy.⁴

¹ K. Jagielski: Istota i treść władzy rodzicielskiej, s. 122 i 123.

² Kodeks rodzinny i opiekuńczy — Komentarz, praca zbiorowa 1975, s. 659.

³ Tamże, s. 675.

⁴ J. Winiarz: Prawo rodzinne, 1983, s. 283.

Mały Słownik Języka Polskiego przez pieczę rozumie „dbanie, dbałość o kogo (o co), opiekę nad kim (nad czym), troskliwość, staranie”,⁵ natomiast przez zarządzanie — „kierowanie, administrowanie, rządzenie czym”.⁶

Kodeks rodzinny i opiekuńczy w analogicznych przepisach używa również takich samych pojęć jak kodeks rodzinny (art. 95 § 1 i art. 101 § 1 k.r.o.) .

J. Marciniak, rozwijając omawiane zagadnienie, dochodzi do słusznego wniosku, że pojęcie pieczy nad majątkiem małoletniego oraz pojęcie zarządu tym majątkiem nie są pojęciami jednoznacznymi i w konsekwencji uznaje zarząd majątkiem za zasadniczy element pieczy nad majątkiem.⁷

Wydaje się, że zasadnicza różnica między tymi pojęciami wynika z ich usytuowania w różnych od siebie sferach prawnych. Podczas gdy pojęcie „piecza” mieści się w sferze pojęć prawa rodzinnego (ogół obowiązków i praw opiekuna odnoszących się do majątku osoby poddanej opiece), to pojęcie „zarząd majątkiem” występuje w sferze ekonomiczno-administracyjno-technicznej.

Uprawnienia opiekuna w zakresie pieczy nad majątkiem pupila korespondują z jego obowiązkami. Jest on bowiem nie tylko uprawniony, ale i obowiązany do zarządzania jego majątkiem (art. 155 § 1 k.r.o.).

Należy podkreślić, że do sprawowania opieki w myśl art. 155 § 2 k.r.o. stosuje się odpowiednio przepisy o władzy rodzicielskiej z zachowaniem przepisów art. 156—164 k.r.o.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie problematyki pieczy nad majątkiem osoby pozostającej pod opieką — na tle poglądów doktryny i judykatury.

II. Wykonywanie zarządu majątkiem i zakres zwykłego zarządu

Wykonywanie zarządu majątkiem osoby poddanej opiece powinno się odbywać z „należyłą starannością”, jak tego wymaga dobro pozostającego pod opieką i interes społeczny (art. 154 k.r.o.).

Przez należyte sprawowanie zarządu majątkiem należy rozumieć taką celową działalność gospodarczą opiekuna, która podejmowana jest dla dobra podopiecznego i w interesie społecznym oraz która zmierza do zachowania majątku pupila i właściwego użytkowania osiągniętych przez niego dochodów.⁸ Działalność ta będzie różna w zależności od rodzaju majątku posiadanego przez podopiecznego. Nadzrędnym jednak celem zawsze pozostanie takie sprawowanie zarządu majątkiem, które będzie zgodne z dobrem podopiecznego i interesem społecznym.

Należy tu z naciskiem podkreślić, że dobro dziecka jest nierozzerwalnie związane z interesem społecznym.⁹ Sąd Najwyższy w szeregu orzeczeń stanął na stanowisku, że naruszenie dobra dziecka jest traktowane jako naruszenie interesu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej,¹⁰ co umożliwi np. rozpoznawanie rewizji nadzwyczajnej po

⁵ Mały słownik języka polskiego, 1968, s. 551.

⁶ Tamże, s. 981.

⁷ J. Marciniak: Treść i sprawowanie opieki nad małoletnim, s. 69.

⁸ Kodeks rodzinny i opiekuńczy — Komentarz, op. cit., s. 846; B. Walaszek: Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego, 1971, s. 233.

⁹ Por.: A. Łapiński: Ograniczenie władzy rodzicielskiej, s. 22 i nast.; H. Dolecki: Ingerencja sądu opiekuńczego w wykonywanie władzy rodzicielskiej, s. 38; Z. Radwański: Pojęcie i funkcja „dobra dziecka” w polskim prawie rodzinnym i opiekuńczym, „Studia Cywilistyczne” 1981, t. XXXI, s. 3 i nast.

¹⁰ Zob. orzeczenia Sądu Najwyższego: z dnia 6.XII.1952 r. C Prez. 162/52, OSN 1953, poz. 31; z dnia 14.X.1970 r. III CRN 275/70, OSNCP 1971, poz. 108; z dnia 19.I.1972 r. III CRN 471/71, OSNCP 1972, poz. 141.

upływie 6 miesięcy od uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a także zaskarżanie samego uzasadnienia orzeczenia (art. 417 § 1 i 421 § 2 k.p.c.).

Brak jest ustalonych ściśle kryteriów pojęcia „dobra dziecka”. W orzecznictwie Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał na kryteria, które powinny mieć na uwadze sądy powszechne przy rozstrzyganiu spraw zgodnie z dobrem dziecka.¹¹ Nie ma jednak — bo być nie może — katalogu tych kryteriów. Pojęcie „dobra dziecka” należy zatem traktować jako klauzulę generalną, stanowiącą wskazówkę interpretacyjną w tych wypadkach, w których nie ma wyraźnego unormowania ustawowego.¹² Takie ujęcie sprawy pozwala sądowi opiekuńczemu w każdej konkretnej sprawie na elastyczne, optymalne w danej sprawie stosowanie prawa.

Trzeba przy tym pamiętać, że nie tylko obowiązki, ale i uprawnienia opiekuna zostały ustanowione nie dla jego korzyści, lecz wyłącznie w interesie osoby poddanej opiece.¹³

Prawo opiekuna do zarządzania majątkiem podopiecznego mieści się w granicach zwykłego zarządu i koresponduje z obowiązkiem dołożenia należytej staranności.¹⁴ Z zarządzaniem majątkiem wiąże się prawo opiekuna do dokonywania czynności prawnych i prowadzenia spraw przed sądami i innymi organami, związanymi z prawami majątkowymi osoby poddanej opiece.¹⁵

Sprawowanie przez opiekuna zarządzania majątkiem podopiecznego ograniczone jest zakresem zwykłego zarządu. Zarządzanie zatem majątkiem przez opiekuna nakłada na niego obowiązek i daje mu zarazem prawo wykonywania wszystkich koniecznych czynności faktycznych i prawnych, z tym jednak zastrzeżeniem, że nie może on dokonywać czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez podopiecznego bez zezwolenia sądu opiekuńczego.¹⁶

Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie określa ani pojęcia, ani czynności zwykłego zarządu, ani także czynności przekraczających ten zarząd (art. 101 § 3 k.r.o.).

Na gruncie prawa cywilnego pojęciem zwykłego zarządu oraz pojęciem czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu posługują się np. przepisy art. 98 k.c. (co do pełnomocnictwa), art. 199 i 201 k.c. (dotyczące współwłasności), art. 865 § 2 k.c. (dotyczący spółki) oraz art. 29 i 36 § 2 k.r.o. (co do wspólności majątkowej małżeńskiej). Żaden z tych przepisów nie określa bliżej czynności zwykłego zarządu oraz czynności przekraczających zwykły zarząd. Pojęcia te nie są przy tym jednolite, gdyż ich rozumienie uzależnione jest od stosunku prawnego, który leży u podłoża tego zarządu.

Biorąc pod uwagę istotne kryterium należytej gospodarki majątkiem podopiecznego — do czynności (tak prawnych jak i faktycznych) zwykłego zarządu należy za-

¹¹ Na przykład orzeczenia Sądu Najwyższego: z dnia 7.VI.1950 r. LC 522/50, PIP 1950, nr 11, s. 158; z dnia 22.IV.1952 r. C 414/52, OSN 1953, poz. 47; z dnia 2.XII.1957 r. CR 1045/56, OSN 1959, poz. 76; z dnia 26.IV.1958 r. CR 135/58, OSN 1958, poz. 90; z dnia 16.VI.1958 r. 4 CR 383/57, RPE 1959, nr 3, s. 344; z dnia 18.III.1968 r. III CZP 70/66, OSPiKA 1968, poz. 77; z dnia 9.VI.1976 r. (uchwała pełnego składu Izby Cywilnej) III CZP 46/75, OSNCP 1976, poz. 184 oraz inne jeszcze orzeczenia.

¹² H. Dolecki: op. cit., s. 38; J. Marciniak: op. cit., s. 22.

¹³ Por.: orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 7.IV.1952 r., NP 1952 nr 8—9, s. 72 i nast.

¹⁴ J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek: Postępowanie nieprocesowe, 1973, s. 188.

¹⁵ Kodeks rodzinny i opiekuńczy — Komentarz, op. cit., s. 846; A. Zieliński: Stanowisko prawne opiekuna jako przedstawiciela ustawowego na tle zdolności do czynności prawnych pupila, „Palestra” nr 1/1981, s. 14 i nast.; A. Zieliński: Sytuacja prawna opiekuna w postępowaniu cywilnym, NP nr 7—8/1978, s. 1089 i nast.

¹⁶ Por.: uchwała Pełnego Składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 30.IV.1977 r. III CZP 73/76, OSNCP 1978, poz. 19.

liczyć te, które zmierzają do utrzymania przedmiotów tego majątku we właściwym stanie, oraz te, które są związane ze zwykłym korzystaniem z tych przedmiotów (jak np. naprawy i nakłady niezbędne do ich utrzymania w należytym stanie, ich ubezpieczenie majątkowe, czynności dotyczące uzyskiwania dochodów oraz ponoszenia ciężarów, które zgodnie z wymaganiami prawidłowej gospodarki należy pokrywać z pożytków rzeczy).¹⁷ Do zakresu zwykłego zarządu majątkiem podopiecznego zaliczyć należy także zakup artykułów żywnościowych, odzieży, drobnych przedmiotów urządzenia domowego, opłacanie należności za gaz, światło, telefon, pokrywanie bieżących należności związanych z prowadzeniem gospodarstwa pupila, wydatki na naprawy itp.¹⁸

Generalnie stwierdzić więc można, że zakres zwykłego zarządu uzależniony jest od charakteru i rozmiarów majątku podopiecznego.¹⁹

Przy prowadzeniu gospodarstwa rolnego lub przedsiębiorstwa (np. warsztatu rzemieślniczego) czynnościami zwykłego zarządu będą te, które wiążą się ze zwykłą eksploatacją gospodarstwa lub przedsiębiorstwa (np. pobieranie pożytków naturalnych lub cywilnych, sprzedaż produktów rolnych, dostawy, kontraktacje, kupno i sprzedaż inwentarza zgodnie z prawidłową gospodarką itp.).

III. Czynności prawne opiekuna przekraczające zakres zwykłego zarządu

Czynności prawne opiekuna przekraczające zakres zwykłego zarządu należą zawsze do „ważniejszych spraw” w rozumieniu art. 156 k.r.o. i wymagają zezwolenia sądu opiekuńczego (art. 101 § 3 w związku z art. 155 § 2 k.r.o.). Jak wyżej wskazano, pojęcie zwykłego zarządu obejmuje normalne czynności związane z administrowaniem majątkiem podopiecznego, które nie naruszają substancji tego majątku. Do czynności zatem przekraczających zakres zwykłego zarządu zaliczyć należy: nabywanie, zbywanie i obciążanie nieruchomości oraz praw na nieruchomościach, nabywanie, zakładanie, wydzierżawianie i zbywanie przedsiębiorstwa zarobkowego, zaciąganie i udzielanie pożyczek, zaciąganie zobowiązań wekslowych, udzielanie poręczeń i przejmowanie cudzych długów, zawieranie umów dzierżawy dotyczących nieruchomości, czynienie darowizn, rzekanie się i odrzucanie spadków, zawieranie ugód lub czynienie zapisów na sąd polubowny, jeżeli ich przedmiotem są wymienione wyżej czynności prawne.

Czynności tych nie należy jednak traktować jako katalogu czynności prawnych przekraczających zakres zwykłego zarządu. Zostały one szczegółowo opisane w przepisach art. 27 prawa opiekuńczego z dnia 14 maja 1946 r. i art. 29 prawa rodzinnego z 1946 r. i mogą nadal stanowić przykłady czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu.²⁰

Dokonując wykładni pojęcia czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem podopiecznego należy pamiętać, że u podłoża przepisu art. 101 § 3 k.r.o. (stosowanego do opieki w związku z art. 155 § 2 k.r.o.) należy dobro dziecka i ochrona jego interesów majątkowych. W tym kontekście np. uznać należy, że nabycie na rzecz dziecka nieruchomości stanowi czynność przekraczającą zakres zwykłego zarządu, albowiem wymaga zazwyczaj poważnych środków finansowych, ocena za-

¹⁷ S. Szer: Prawo rodzinne, 1966, s. 116.

¹⁸ Por. J. Piątkowski: Stosunki majątkowe między małżonkami, s. 122.

¹⁹ Tamże, s. 122 i nast.

²⁰ A. Zieliński: Stanowisko prawne opiekuna (...), jw., „Palestra” 1/1981, s. 24 i nast. Takie stanowisko zajął też Sąd Najwyższy w uchwale całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 21.VI.1961 r. I CD 16/61, OSNCP 1963, poz. 187, a potwierdził je w uchwale Pełnego Składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 1977 r. III CZP 73/76, OSNCP 1978, poz. 19.

tem, czy należący do dziecka majątek ma być obrócony na ten cel, wymaga oceny tej czynności przez sąd opiekuńczy z punktu widzenia celowości gospodarczej i dobra dziecka.

Natomiast nabycie na rzecz osoby poddanej opiece nieruchomości na podstawie umowy darowizny w stanie wolnym od zobowiązań wobec darczyńców lub osób trzecich nie wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego.²¹ Przyjąć bowiem należy, że bezpłatne przysporzenie majątkowe bez obciążeń na rzecz osoby poddanej opiece z reguły jest zgodne z jej dobrem. Przemawiają za tym zasady doświadczenia życiowego, a nadto treść przepisu art. 17 k.c. Wynika z niego *a contrario*, że osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych może bez zgody przedstawiciela ustawowego dokonywać czynności prawnych, które po jej stronie nie są ani rozporządzeniem, ani zobowiązaniem (np. przyjęcie darowizny nie obciążonej poleceniem).

Do czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu należy zaliczyć również rzeczenie się odszkodowań należnych poddanemu opiece.²²

W literaturze podkreśla się, że ustawodawca *a priori* przejawia mniejsze zaufanie do pieczy sprawowanej przez opiekuna i dlatego inaczej określa obowiązki i uprawnienia od naturalnego rodzica.²³ Dlatego zakres kontroli sądu opiekuńczego nad pieczą sprawowaną przez opiekuna jest szerszy aniżeli nad sprawowaniem władzy rodzicielskiej przez rodziców. Opiekun nie może w szczególności bez zezwolenia sądu opiekuńczego zbywać ani obciążać majątku podopiecznego, jeżeli dochody z tego majątku wystarczają na pokrycie kosztów utrzymania, wychowania i zaspokojenia innych usprawiedliwionych potrzeb osoby poddanej opiece.

Zezwolenie sądu opiekuńczego będzie wymagane w niektórych sytuacjach przewidzianych w art. 17 i 22 k.c. W pierwszym wypadku (art. 17 k.c.) będą to sytuacje, w których czynność prawna małoletniego przekracza zakres zwykłego zarządu; wówczas zgoda opiekuna może być wyrażona dopiero za zezwoleniem sądu opiekuńczego. W drugim wypadku (art. 22 k.c.) będą to sytuacje, w których w razie oceny, że oddanie przedmiotu majątkowego małoletniemu do swobodnego użytku jest sprawą „ważniejszą” (przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności konkretnego wypadku), opiekun będzie mógł wyrazić zgodę tylko za zezwoleniem sądu opiekuńczego.²⁴

Zezwolenie będzie także konieczne do wytoczenia przez opiekuna w imieniu podopiecznego spraw sądowych o roszczenia majątkowe nie związane ze zwykłym zarządem majątkiem,²⁵ natomiast nie musi on ubiegać się o uzyskanie zezwolenia na podjęcie obrony podopiecznego w sprawach majątkowych wytoczonych przeciwko niemu, i to bez względu na rodzaj tych spraw.²⁶

Należy dodać, że czynność prawna dotycząca majątku osoby poddanej opiece, a dokonana przez opiekuna bez uprzedniego uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego, wymaganego przez przepis art. 156 k.r.o., jest nieważna i nie może być konwalidowana.²⁷

21 Por.: uchwała Pełnego Składu Izby Cywilnej, jw.

22 Por.: orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 5.III.1962 r. 4 CR 578/61, OSNCP 1963, poz. 127.

23 A. Łapiński: op. cit., s. 72; A. Wolter: Władza opiekuńcza, DPP 1947, z. 1/2, s. 37 i nast.

24 A. Zieliński: Stanowisko prawne opiekuna (...), jw., s. 25.

25 A. Zieliński: Sytuacja prawna opiekuna w postępowaniu cywilnym, NP 1978, s. 1091.

26 Tamże, s. 1092.

27 Por.: uchwała Całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 21.VI.1961 r. 1 CO 16/61, OSNCP 1963, poz. 187; orzeczenie SN z dnia 19.IX.1967 r. OSNCP 1968, poz. 104; uchwała Pełnego Składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 1977 r. III CZP 73/76, OSNCP 1978, poz. 19.

IV. Wyłączenia majątkowe z zarządu opiekuna

Zarządowi opiekuna w zakresie spraw majątkowych nie podlega:

- a) zarobek podopiecznego, który ukończył 13 lat (art. 21 k.c.), chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów postanowił inaczej,
- b) przedmioty majątkowe oddane przez opiekuna osobie poddanej opiece do swobodnego użytku (art. 22 k.c.). Wyjątek stanowią czynności prawne, do dokonania których nie wystarcza według ustawy zgoda przedstawiciela ustawowego,
- c) przedmioty przypadające pozostającemu pod opieką z tytułu testamentu lub darowizny, jeżeli w testamencie lub darowiznie wyłączono te przedmioty z zarządu opiekuna (art. 102 w związku z art. 155 § 2 k.r.o.), z tym jednak uzupełnieniem, że zastrzeżenia darczyńcy lub spadkodawcy wyłączające zarząd rodziców nie obejmują opiekuna w razie późniejszego ustanowienia opieki.²⁸ W wypadku takiego wyłączenia — w umowie darowizny lub w testamencie — zarząd nad przedmiotami objętymi tą darowizną lub testamentem sprawować będzie kurator ustanowiony przez sąd opiekuńczy, chyba że darczyńca lub spadkodawca wyznał zarządcę (art. 102 k.r.o.).

Czysty dochód płynący z majątku osoby poddanej opiece powinien być obracany przede wszystkim na utrzymanie i wychowanie podopiecznego oraz jego rodzeństwa, które wychowuje się z nim razem (art. 103 w związku z art. 155 § 2 k.r.o.). Obowiązuje bowiem zasada, że stopa życiowa rodzeństwa, które wychowuje się razem, nie powinna być zróżnicowana w zależności od sytuacji majątkowej każdego z nich.²⁹ Sytuacja taka może nastąpić, jeżeli w myśl art. 151 zd. drugie k.r.o. opiekę nad rodzeństwem powierzono jednej osobie albo jeżeli rodzeństwo już przebywa u osoby trzeciej, której powierzono ich wychowanie.

Dyspozycja art. 103 k.r.o. odnosząca się do użytkowania nadwyżki dochodu z majątku podopiecznego na inne uzasadnione potrzeby rodziny nie będzie miała w sprawach opieki praktycznego zastosowania. Może ona wchodzić w rachubę jedynie wtedy, gdy małoletni przebywa u rodziców pozbawionych władzy rodzicielskiej. Jednakże uznać należy, że w wypadku takim nadwyżka ta może być przeznaczona na inne potrzeby rodziny, tj. konkretnie rodziców, jeżeli rodzice, którym nie przysługuje władza rodzicielska, nie mają własnych dochodów wystarczających na pokrycie ich uzasadnionych potrzeb. W pozostałych wypadkach podopieczny obowiązany jest jedynie do alimentacji rodziców.³⁰

Gotówkę osoby pozostającej pod opieką opiekun składa w Powszechnej Kasie Oszczędności albo w Spółdzielni Oszczędnościowo-Pożyczkowej na rachunku stanowiącym oprocentowany wkład oszczędnościowy (§ 1 zarządzenia Ministra Finansów z dnia 30 lipca 1965 r. w sprawie zasad składania przez opiekuna w instytucji bankowej gotówki osoby pozostającej pod opieką, Mon. Pol. Nr 43, poz. 240 — w związku z art. 594 k.p.c.).

Powszechna Kasa Oszczędności wystawia na wkład książeczkę oszczędnościową na imię i nazwisko podopiecznego, zastrzegając w książeczce dokonywanie wypłat tylko do rąk opiekuna (§ 3 cytowanego wyżej zarządzenia Min. Fin.). Przyjęcia gotówki dokonuje PKO po przedstawieniu przez opiekuna zaświadczenia sądu opiekuńczego o ustanowieniu go opiekunem (§ 3 cytowanego zarządzenia). Wypłaty zaś z tego rachunku następują na podstawie przedstawionego przez opiekuna zezwolenia sądu opiekuńczego na daną wypłatę lub zezwolenia uprawniającego opiekuna do

²⁸ B. Wałaszek: op. cit., s. 233 i nast.

²⁹ Kodeks rodzinny i opiekuńczy — Komentarz, op. cit., s. 847.

³⁰ J. Marciniak: op. cit., s. 87.

podejmowania z tego rachunku przez czas ściśle oznaczony gotówki do wysokości określonej w zezwoleniu. Zezwolenie to powinno zawierać: imię i nazwisko opiekuna lub osoby pozostającej pod opieką, numer książeczki oszczędnościowej i kwotę wypłaty (§ 4 cytowanego zarządzenia).

W razie ustania opieki sąd z mocy prawa wydaje osobie, która pozostawała pod opieką, zaświadczenie o ustaniu opieki w celu przedstawienia zaświadczenia Powszechnej Kasie Oszczędności (§ 5 cyt. zarządzenia Min. Fin.).

Obowiązek złożenia gotówki spoczywa na opiekunie, jeżeli pieniądze nie są potrzebne do zaspokajania uzasadnionych potrzeb osoby poddanej opiece (art. 161 § 2 k.r.o.). Przepis ten stanowi także, że opiekun może podejmować gotówkę złożoną w instytucji bankowej za zezwoleniem sądu opiekuńczego. Jest to nowe uregulowanie, gdyż poprzednio art. 47 § 2 postępowania niespornego w sporach rodzinnych stanowił, że opiekun miał obowiązek złożenia gotówki osoby pozostającej pod opieką do instytucji bankowej tylko na wyraźne polecenie władzy opiekuńczej. Obecnie w razie uchylenia się opiekuna od obowiązku złożenia gotówki w myśl powyższych zasad sąd opiekuńczy powinien w trybie art. 168 k.r.o. wydać zarządzenie nakazujące wykonanie tego obowiązku przez opiekuna.³¹

Zarządzeniem w myśl art. 168 k.r.o. może być objęte także wyłączenie opiekuna od zarządu majątkiem. Sytuacje takie zachodzić mogą jednak zupełnie wyjątkowo i mogą mieć miejsce wtedy, gdy opiekun, chociaż prowadzi nieudolnie sprawy majątkowe podopiecznego, oraz ten ostatni są do siebie bardzo przywiązani, przy czym opiekun osiąga należyte rezultaty w zakresie wychowawczym.³² W wypadku takim — utrzymując opiekuna przy opiece — sąd opiekuńczy powierzy zarząd majątkiem podopiecznego ustanowionemu przez siebie kuratorowi (art. 109 k.r.o. w związku z art. 155 § 2 k.r.o.).

J. Marciniak zajmuje w tej kwestii stanowisko, że takie załatwienie sprawy, trafne w stosunku do rodziców, nie jest jednak celowe w odniesieniu do opiekuna. Zdaniem tego autora należy w takim wypadku opiekuna zwolnić i ustanowić w jego miejsce innego.³³ Zagadnienie to autor rozważał jeszcze pod rządami przepisów prawa rodzinnego z 1950 r. W okresie późniejszym J. Marciniak zmienił stanowisko w tym względzie uznając, że sąd opiekuńczy może wydać zarządzenie pozbawiające opiekuna prawa zarządzania majątkiem dziecka. Zwraca jednak uwagę na wyjątkowość tego rodzaju sytuacji, gdyż pozbawienie opiekuna zarządu majątkiem rzuca również na zakres jego uprawnień jako przedstawiciela ustawowego i w konsekwencji może utrudniać wykonanie podstawowego obowiązku, jakim jest piecza nad osobą.³⁴

Wydaje się, że pod rządami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego możliwość powierzenia zarządu majątkiem podopiecznego ustanowionemu kuratorowi nie może budzić wątpliwości, aczkolwiek należy mieć na uwadze wyjątkowy charakter takich sytuacji. Jeżeli kurator lub zarządca majątku nie sprawuje tego zarządu w sposób należyty, to sąd opiekuńczy może albo wydać odpowiednie zarządzenie (art. 168 k.r.o.), albo też zwolnić kuratora czy też zarządcę powołanego przez testatora lub darczyńców i powołać w jego miejsce innego (art. 109 k.r.o.).

³¹ J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek: Postępowanie nieprocesowe, 1980, s. 193 oraz cytowana tam uchwała Sądu Najwyższego I CO 16/61, OSNCP 1963, poz. 187.

³² Kodeks rodzinny i opiekuńczy — Komentarz, 1966, s. 773.

³³ J. Marciniak: Opiekun jako przedstawiciel ustawowy, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, vol. VIII, 1961, s. 362.

³⁴ J. Marciniak: Treść i sprawowanie opieki (...), jw., s. 84.

W myśl art. 155 § 2 k.r.o. do sprawowania opieki stosuje się odpowiednio przepisy o władzy rodzicielskiej. Jest oczywiste, że uprawnienia i obowiązki i rodziców, i opiekuna są zróżnicowane przede wszystkim co do zakresu, a to ze względu na odmienną stosunków między rodzicami a dziećmi oraz między opiekunem a pupilą. Z tego względu nie wszystkie przepisy o władzy rodzicielskiej mogą być stosowane do sprawowania opieki. Dlatego kodeks rodzinny i opiekuńczy zaleca odpowiednio ich stosowanie. W świetle powyższych rozważań należy uznać, że przepis art. 109 k.r.o., przewidujący możliwość powierzenia zarządu majątkiem ustanowionemu kuratorowi, nie jest przepisem, który odnosi się wyłącznie do władzy rodzicielskiej. Brak zakazu stosowania tego przepisu do opieki z jednej strony oraz sytuacja życiowa z drugiej mogą stworzyć dla dobra podopiecznego potrzebę zastosowania tego przepisu stosownie do dyrektyw art. 155 § 2 k.r.o.⁸⁵

V. Sporządzenie spisu inwentarza majątku podopiecznego

Mając na uwadze zabezpieczenie majątku podopiecznego, przepis art. 160 § 1 k.r.o. nakazuje, by opiekun niezwłocznie po objęciu opieki sporządził spis inwentarza majątku osoby pozostającej pod opieką i niezwłocznie przedstawił go sądowi opiekuńczemu. Obowiązek sporządzenia inwentarza powstaje również w razie późniejszego nabycia majątku przez podopiecznego. Obowiązek ten obciąża zatem opiekuna *ex lege*.

W doktrynie spotyka się pogląd, że sąd opiekuńczy powinien uwidocznić obowiązek sporządzania spisu inwentarza przez opiekuna w postanowieniu o ustanowieniu opieki.⁸⁶ Pogląd ten jednak nie wydaje się trafny. Wobec bowiem oczywistego brzmienia dyrektyw art. 160 § 1 k.r.o. wystarczy zawiadomienie przez sąd opiekuna o obowiązku sporządzenia spisu inwentarza.⁸⁷

Postępowanie niesporne w sprawach rodzinnych unormowane w 1950 r. regulowało kwestię sporządzania spisu inwentarza odmiennie niż dziś, stanowiło bowiem w art. 44 § 1, że władza opiekuńcza może nakazać opiekunowi, aby niezwłocznie po objęciu opieki sporządził inwentarz osoby pozostającej pod opieką i przedstawił go władzy opiekuńczej. Tak samo mogła postąpić władza opiekuńcza, gdy pozostający pod opieką nabył majątek później.

Porównując teksty przepisów: obecnego art. 160 k.r.o. i dawnego art. 44 § 1 post. niesp. w spr. rodz. trzeba stwierdzić, że zachodzą w nich wyraźne różnice polegające na tym, że art. 44 post. niesp. w spr. rodz. traktował sporządzenie spisu inwentarza fakultatywnie, a art. 160 k.r.o. traktuje to w zasadzie obligatoryjnie. Jednakże już pod rządami kodeksu rodzinnego z 1950 r. panował pogląd, że władza opiekuńcza powinna z reguły zarządzać sporządzanie spisu inwentarza, zaniechanie zaś takiego zarządzenia usprawiedliwione było tylko wtedy, gdy majątek podopiecznego przedstawiał nikłą wartość.⁸⁸ Koncepcja ta znalazła odzwierciedlenie w art. 160 k.r.o., który wkłada na opiekuna obowiązek sporządzania inwentarza z mocy samego prawa, chyba że w myśl art. 160 § 2 k.r.o. sąd opiekuńczy zwolni go od tego obowiązku ze względu na to, że majątek jest nieznaczny.

⁸⁵ Stanowisko takie zajmuje też Kodeks rodzinny i opiekuńczy — Komentarz, op. cit., s. 848. Por. też B. Walaszek: op. cit., s. 234.

⁸⁶ A. Józefowicz: Zmiany w stanie prawnym w niektórych sprawach opiekuńczych, NP nr 10/1965, s. 1145.

⁸⁷ Tak również A. Zieliński: Sądownictwo opiekuńcze w sprawach małoletnich, s. 270.

⁸⁸ Kodeks rodzinny — Komentarz, praca zbiorowa, 1955, s. 424.

Należy zauważyć, że sporządzenie inwentarza leży nie tylko w interesie podopiecznego, ale i opiekuna. Ułatwia mu bowiem rozrachunek ze sprawowania opieki.

Ustawodawca nie przewiduje trybu sporządzania inwentarza ani też nie wskazuje, co taki spis powinien zawierać. Wydaje się, że pełną aktualność zachowały w tym względzie wskazówki zawarte w art. 20 § 2 w związku z art. 44 § 2 post. rodz. z 1950 r., który stanowił, że inwentarz powinien szczegółowo wymieniać wszystkie przedmioty i prawa, wchodzące w skład majątku, długi i ciężary majątku oraz oszacowanie poszczególnych jego części.³⁹

Lege non distinguente należy uznać, że opiekun powinien sam sporządzić spis inwentarza. Jednakże czynność ta (co do zupełności spisu i prawidłowości oszacowania) pozostaje pod nadzorem sądu opiekuńczego (art. 165 k.r.o.). Sąd opiekuńczy może zatem w ramach tego nadzoru dokonać sprawdzenia spisu inwentarza wykonanego przez opiekuna, a także prawidłowości oszacowania składników majątkowych (np. z udziałem biegłego lub biegłych sądowych). Należy podkreślić, że opiekun odpowiada wobec podopiecznego za nieprawidłowe sporządzenie inwentarza, chociażby nawet sąd opiekuńczy nie wysunął żadnych zastrzeżeń.⁴⁰

Na gruncie obowiązujących przepisów sąd opiekuńczy może również powierzyć sporządzenie inwentarza innej osobie, zwłaszcza gdy czynność ta wymaga — ze względu na składniki majątku podopiecznego — wiadomości fachowych. Do osób tych należy wówczas stosować przepisy kodeksu postępowania cywilnego o biegłych⁴¹ (art. 278 i nast. k.p.c.).

W myśl art. 161 § 1 k.r.o. sąd opiekuńczy może również zobowiązać opiekuna do złożenia do depozytu sądowego kosztowności, papierów wartościowych i innych dokumentów należących do pozostającego pod opieką (tzw. bezpieczeństwo pupilarne), które nie mogą być odebrane bez zezwolenia sądu opiekuńczego. Zobowiązanie to nie może dotyczyć gotówki (art. 161 § 2 k.r.o.), choćby nawet chodziło o alimenty na rzecz dziecka za okres np. jednego roku z góry. Zgodnie z § 5 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 września 1965 r. o zasadach i trybie postępowania w sprawach o złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego (Dz. U. Nr 42, poz. 261) przedmiotem złożenia do depozytu sądowego mogą być jedynie świadczenia wymagalne w chwili ich składania do tego depozytu. Sąd więc nie może udzielić zezwolenia (ani nakazać) na złożenie do depozytu powtarzających się świadczeń pieniężnych przed datą ich wymagalności.⁴²

Jak już wspomniano wyżej, opiekun powinien uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego na podjęcie wszystkich ważniejszych czynności dotyczących majątku podopiecznego. Zezwolenie takie sąd opiekuńczy wydaje na wniosek opiekuna (art. 593 k.p.c.). Opiekun przed zwróceniem się z takim wnioskiem do sądu powinien wysłuchać pozostającego pod opieką, jeżeli pozwala na to jego rozwój umysłowy i stan zdrowia (art. 158 k.r.o.). Należy uznać, że sąd opiekuńczy powinien w tych sprawach nakazać osobiste stawiennictwo osoby pozostającej pod opieką, jak również zarządzić w razie potrzeby przymusowe sprowadzenie takiej osoby w myśl art. 574 § 1 k.p.c., a ponadto w wypadkach ważniejszych powinien wysłuchać osoby bliskie (art. 576 § 1 k.p.c.). Sąd opiekuńczy może zrezygnować z wysłuchania podopiecznego tylko w wyjątkowych wypadkach, gdyby wysłuchanie to nie było celowe.⁴³

³⁹ Tak również A. Zieliński: op. cit., s. 270.

⁴⁰ S. Grzybowski: Prawo rodzinne — Zarys wykładu, 1980, s. 249.

⁴¹ Kodeks rodzinny — Komentarz, op. cit., s. 424.

⁴² Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 19.V.1972 r. II CZ 105/72, OSNCP 1972, poz. 222.

⁴³ Z uzasadnienia orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 3 maja 1979 r. III CZP 14/79, OSNCP 1979, poz. 230. Por. też A. Zieliński: Sądownictwo opiekuńcze w sprawach małoletnich, s. 279.

Duże znaczenie ma tutaj przepis art. 576 § 2 k.p.c., który nakazuje sądowi kierowanie się względami wychowawczymi przy wyborze miejsca wysłuchania małoletniego. Wprawdzie rozprawa w postępowaniu nieprocesowym odbywa się według kodeksu w wypadkach wskazanych w ustawie, a w innych jej wyznaczenie zależy od uznania sądu (art. 514 § 1 k.p.c.), jednakże należy przyjąć, że przed podjęciem decyzji w sprawach majątkowych osoby pozostającej pod opieką przeprowadzenie rozprawy powinno być regułą.

Warto zwrócić uwagę na podobieństwo treści art. 593 k.p.c. do treści art. 583 k.p.c. W pierwszym wypadku ustawa wymaga uzyskania przez opiekuna zezwolenia we wszelkich „ważniejszych sprawach”, w drugim zaś, dotyczącym rodziców — w sprawach przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka. Należy uznać, że wprawdzie zakres pojęcia „ważniejszych spraw dotyczących majątku dziecka” w rozumieniu art. 156 k.r.o. zbieżny jest częściowo z zakresem pojęcia „czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu” w rozumieniu art. 101 § 3 k.r.o., jednakże zakres pierwszego pojęcia jest niewątpliwie szerszy.⁴⁴

Podkreślić trzeba, że dokonanie czynności przewidzianych w art. 156 k.r.o. bez uzyskania uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego, jako sprzeczne z przepisami bezwzględnie obowiązującymi, powoduje nieważność czynności opiekuna (art. 58 § 1 k.c.).⁴⁵

Postanowienia zawierające zezwolenie na dokonanie czynności w ważniejszych sprawach, które dotyczą majątku osoby pozostającej pod opieką, stają się skuteczne dopiero z chwilą uprawomocnienia się i mogą być zmieniane tylko wtedy, kiedy na podstawie takiego zezwolenia nie powstały skutki prawne wobec osób trzecich (art. 593 k.p.c.).

VI. Składanie rachunków z zarządu majątkiem oraz postępowanie w tym zakresie

Do ważnych obowiązków opiekuna należy składanie sądowi opiekuńczemu rachunków z zarządu majątkiem podopiecznego nie rzadziej niż co rok (art. 166 § 1 k.r.o.). Badanie tych rachunków przez sąd opiekuńczy stanowi zarazem najważniejszą czynność realizującą zadanie tego sądu w zakresie nadzoru nad majątkiem osoby poddanej opiece.

Sprawozdania zawierające rachunki powinny zawierać wyjaśnienia, czy sporządzono inwentarz majątku podopiecznego, czy obejmuje on całość tego majątku, czy zarząd majątkiem jest właściwy, a związane z nim wydatki — celowe, czy nie nastąpiło uszczuplenie majątku, a jeśli tak, to z jakich przyczyn i przez kogo zawnione, czy wydatkowane na utrzymanie i wychowanie podopiecznego kwoty z jego majątku są celowe itp.⁴⁶

Poważniejsze wydatki lub wpływy powinny być poparte odpowiednimi dowodami.

W wypadku gdy podopieczny jest właścicielem przedsiębiorstwa lub zakładu usługowego, opiekun powinien przedstawić bilans. Sąd opiekuńczy może zobowiązać opiekuna, aby bieżące zapiski co do dochodów i wydatków podopiecznego prowadził w specjalnym zeszycie. Jeżeli majątek podopiecznego jest znaczny, sąd może na-

⁴⁴ Por.: A. Lapiński: op. cit., s. 74. A. Zieliński (op. cit., w przyp. 43, s. 279) uważa, że treść przepisów art. 593 k.p.c. i 583 k.p.c. jest analogiczna, jednakże nie można się zgodzić z takim stanowiskiem.

⁴⁵ Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 19 września 1967 r. III CR 177/67, OSNCP 1968, poz. 104.

⁴⁶ E. K u r s k i: Zagadnienia opiekuńcze, DPP nr 12/1948, s. 54.

kazać prowadzenie księgowości dostosowanej do potrzeb majątku (§ 148 regulaminu czynności sądów). W wypadku takim opiekun przedstawia sądowi opiekunczemu ten zeszyt lub bilans.

Sąd opiekuńczy może zwolnić opiekuna od obowiązku przedstawienia szczegółowych rachunków z zarządu majątkiem tylko wówczas, gdy dochody z tego majątku nie przekraczają prawdopodobnych kosztów utrzymania i wychowania. Nie zwalnia to jednak opiekuna od obowiązku przedstawienia ogólnego sprawozdania z zarządu majątkiem (art. 166 § 2 k.r.o.). W następnych sprawozdaniach opiekun powinien nawiązać do inwentarza, jeśli był on sporządzony, a także do poprzedniego sprawozdania.⁴⁷

Formę sprawozdań reguluje przepis art. 595 § 2 k.p.c., który stanowi, że sprawozdanie z zarządu majątkiem podopiecznego składa opiekun na piśmie, chyba że sąd zezwoli mu na złożenie sprawozdania do protokołu. Zasadą więc jest składanie sprawozdań na piśmie. Tylko w wyjątkowych wypadkach sąd opiekuńczy może odstąpić od tej formy sprawozdania, zezwalając na jego złożenie ustnie do protokołu.⁴⁸

Określenie terminów do składania rachunków z zarządzania majątkiem podopiecznego należy do kompetencji sądu opiekuńczego. W żadnym razie nie mogą one być dłuższe niż rok (art. 166 § 1 k.r.o.). Sąd opiekuńczy może wyznaczyć krótsze terminy składania rachunków.

Ustalając częstotliwość składania rachunków, sąd powinien zawsze uwzględnić okoliczności każdego konkretnego wypadku. Za trafny uznać należy pogląd, że częstotliwość ta powinna być największa w pierwszym okresie funkcjonowania opieki, a później — jeżeli opieka jest sprawowana właściwie — powinna się ona stopniowo zmniejszać.⁴⁹

Do postępowania dotyczącego badania rachunków z zarządu majątkiem przez opiekuna przywiązuje się dużą wagę w literaturze.⁵⁰

Badanie sprawozdania z zarządu majątkiem przez sąd opiekuńczy następuje nie tylko pod względem rachunkowym, ale przede wszystkim pod względem rzeczowym, tj. celowości gospodarowania majątkiem przez opiekuna.⁵¹ Wprawdzie przepisy nie wymagają, aby badanie to przeprowadzano na rozprawie, jednakże wyznaczenie rozprawy należy uznać za pożądane.

W razie potrzeby sąd opiekuńczy zarządzi sprostowanie lub uzupełnienia sprawozdania.

Jeszcze przed przystąpieniem do zbadania sprawozdania sąd opiekuńczy powinien polecić sprawdzenie przedstawionych w sprawozdaniu danych kufratorowi dla nieletnich. Powinno to w szczególności mieć miejsce w początkowym okresie sprawowania opieki oraz przy znacznej wartości majątku podopiecznego.

Dla oceny sprawozdania z zarządu majątkiem sąd opiekuńczy może, a w wypadkach skomplikowanych (np. prowadzenie przedsiębiorstwa, specjalistycznego gospodarstwa rolnego) powinien powołać biegłego sądowego. W razie potrzeby sąd powinien wezwać kuratora nieletnich i biegłego na rozprawę.

Należy też zwrócić uwagę na możliwość połączenia odebrania sprawozdania z okresowym wysłuchaniem podopiecznego i osób bliskich (§ 147 regul. czynności sądowych i art. 576 § 1 k.p.c.).

⁴⁷ A. Zieliński: op. cit., s. 270 i nast.

⁴⁸ Por. J. Winiarz: Prawo rodzinne, s. 256.

⁴⁹ A. Zieliński: op. cit., s. 269.

⁵⁰ J. Cagara: Nadzór sądu nad działalnością opiekunów, NP nr 10/1953, s. 19 i nast.; A. Wolter: Władza opiekuńcza, DPP nr 1—2/1947; A. Zieliński: op. cit., s. 269 i nast.

⁵¹ E. Kurcki: Zagadnienia opiekuńcze, DPP nr 12/1948, s. 54.

Zatwierdzenie złożonych przez opiekuna sprawozdań z zarządu majątkiem osoby poddanej opiece następuje w formie postanowienia (§ 149 regul. czynności sądowych). Również w formie postanowienia sąd opiekuńczy powinien zwalniać opiekuna od obowiązku sporządzania inwentarza (art. 160 § 2 k.r.o.) i od przedstawienia szczegółowych rachunków z zarządu majątkiem (art. 166 § 2 k.r.o.). Nie zachodzi jednak potrzeba wypowiedzania się w formie postanowienia przez sąd opiekuńczy przy przyjęciu inwentarza majątku.⁵²

VII. Wynagrodzenie opiekuna

Kodeks rodzinny i opiekuńczy wprowadza w art. 162 § 1 zasadę, że opiekun sprawuje opiekę bezpłatnie. Sprawowanie opieki jest bowiem honorowym obowiązkiem obywatelskim i jako takie jest nieodpłatne.⁵³ Wyjątek od tej zasady dotyczy zarządu majątkiem, i to tylko w określonych sytuacjach.

Zgodnie więc z art. 162 § 2 k.r.o., jeżeli z opieką związany jest zarząd majątkiem wymagający znacznego nakładu pracy, sąd opiekuńczy może na żądanie opiekuna przyznać mu stosowne wynagrodzenie okresowe albo wynagrodzenie jednorazowe w dniu ustania opieki lub zwolnienia go od niej. Sąd opiekuńczy będzie mógł zatem przyznać opiekunowi wynagrodzenie, gdy będą istnieć jednocześnie trzy przesłanki:

- a) z opieką musi być związany zarząd majątkiem,
- b) zarząd ten musi wymagać znacznego nakładu pracy od opiekuna,
- c) opiekun musi wystąpić z żądaniem przyznania mu wynagrodzenia, i to najpóźniej przy ustaniu opieki lub zwolnieniu opiekuna z opieki.

Za trafny należy uznać pogląd, że w zasadzie wynagrodzenie nie jest uzasadnione, gdy zarządzany przez opiekuna majątek bądź nie przynosi dochodów, bądź też osiągnięte z niego dochody wystarczają jedynie na pokrycie kosztów utrzymania i wychowania podopiecznego.⁵⁴

W razie przyznania opiekunowi wynagrodzenia przysługuje mu roszczenie o zapłatę tego wynagrodzenia. Sytuacja taka będzie miała miejsce najczęściej w razie przyznania wynagrodzenia jednorazowego. Natomiast w trakcie trwania opieki opiekun ma prawo sam realizować przyznane mu przez sąd opiekuńczy wynagrodzenie.⁵⁵ Wysokość przyznanego opiekunowi wynagrodzenia powinna być ustalona przez sąd opiekuńczy z uwzględnieniem wszystkich okoliczności konkretnego wypadku. W szczególności wynagrodzenie to powinno być stosowne do wielkości majątku podopiecznego, dochodowości tego majątku, nakładu pracy opiekuna, usług i wpływu opiekuna na dochodowość majątku, jego powiększenie itp.

Osoba pozostająca pod opieką powinna brać udział w postępowaniu o przyznanie wynagrodzenia opiekunowi (art. 573 § 1 k.p.c.). Przed wydaniem orzeczenia w tej sprawie sąd opiekuńczy powinien także wysłuchać osoby bliskie (art. 576 § 1 k.p.c.).

Na postanowienie sądu o przyznaniu opiekunowi wynagrodzenia określonego w art. 162 § 2 k.r.o. przysługuje zażalenie, od którego pobiera się wpis stały.⁵⁶

Niezależnie od wynagrodzenia opiekun może żądać — w myśl art. 163 § 1 k.r.o. — od pozostającego pod opieką zwrotu nakładów i wydatków związanych ze sprawowaniem opieki. Do roszczeń z tego tytułu stosuje się odpowiednio przepisy o zleceniu

⁵² A. Zieliński: op. cit., s. 272; A. Józefowicz: Zmiany w stanie prawnym w niektórych sprawach opiekuńczych, NP nr 10/1965, s. 1145.

⁵³ J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek: op. cit., s. 194.

⁵⁴ Kodeks rodzinny i opiekuńczy — Komentarz, op. cit., s. 862; Kodeks rodzinny — Komentarz, op. cit., s. 447.

⁵⁵ Kodeks rodzinny i opiekuńczy — Komentarz, op. cit., s. 862.

⁵⁶ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8.V.1975 r. III CZP 26/75, OSNCP 1976, poz. 31.

(art. 734 i nast. k.c.). Roszczenie to obejmuje poniesione przez opiekuna nakłady i wydatki związane z utrzymaniem i wychowaniem podopiecznego oraz z zarządaniem jego majątkiem.⁵⁷ Roszczenie to przedawnia się z upływem trzech lat od ustania opieki lub zwolnienia opiekuna (art. 163 § 2 k.r.o.).

Należałoby uznać, że opiekun może domagać się od osoby poddanej opiece zwrotu tych nakładów i wydatków, które są związane z należyтым sprawowaniem opieki, co determinuje celowość tych nakładów i wydatków.⁵⁸ Nawet jeżeli zamierzony cel nie został osiągnięty, opiekunowi należy się zwrot wydatków i nakładów, jeśli tylko były one uzasadnione.⁵⁹

Nadmienić trzeba, że nawet zatwierdzenie rachunków przez sąd opiekuńczy nie wyłącza odpowiedzialności opiekuna za szkodę wyrządzoną nienależyтым sprawowaniem zarządu majątkiem podopiecznego (art. 167 § 2 k.r.o.).⁶⁰

⁵⁷ J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, Wengerek: op. cit., s. 194.

⁵⁸ Por. J. Marciniak: op. cit., s. 80. Autor reprezentuje słuszny pogląd, że obowiązek zwrotu nakładów obejmuje nie tylko wydanie nakładów, czy ich wartości, ale także wydanie odsetek (art. 742 k.c.).

⁵⁹ Tamże, s. 90.

⁶⁰ Szczegółowo na ten temat pisze A. Zieliński: Odpowiedzialność odszkodowawcza opiekuna, „Palestra” nr 4/1975, s. 42 i nast.

BRONISŁAW KOCH

NOWE PRAWO DEWIZOWE

Opracowanie przedstawia zasadnicze konstrukcje i zagadnienia ustawy—Prawo dewizowe ze szczególnym uwzględnieniem zmian w porównaniu z ustawą dewizową z dnia 28 marca 1952 r. oraz z opartymi na niej przepisami wykonawczymi.

I. Ogólna charakterystyka wprowadzonych zmian

Uchwalenie ustawy z dnia 22 listopada 1983 r.—Prawo dewizowe (Dz. U. Nr 63, poz. 238)¹ wywołało zrozumiałe znaki zapytania, a także rozpowszechniane pocztą pantoflową informacje np. co do przyszłości bankowych rachunków walutowych. Z nową ustawą łączyło się ogłoszenie nowych przepisów wykonawczych²

¹ W dalszym ciągu artykułu ustawa ta jest określana jako „prawo dewizowe”. Artykuły i ich ustępy bez bliższego określenia są artykułami prawa dewizowego.

² Zawierają je następujące akty prawne:

- a) rozp. Rady Ministrów z dnia 24 lutego 1984 r. w sprawie zgłaszania mienia osób krajowych znajdującego się za granicą oraz mienia osób zagranicznych znajdującego się w kraju (Dz. U. Nr 15, poz. 67);
- b) rozp. Mln. Fin. z dnia 25 lutego 1984 r. w sprawie wymiany walut obcych przez osoby zagraniczne oraz zapłaty przez te osoby należności walutą polską udokumentowanego pochodzenia (Dz. U. Nr 15, poz. 69);
- c) rozp. Mln. Fin. z dnia 25 lutego 1984 r. w sprawie szczegółowego zakresu i sposobu przeprowadzania kontroli dewizowej oraz uprawnień pracowników wykonujących kontrolę i obowiązków kontrolowanych jednostek (Dz. U. Nr 15, poz. 70);
- d) rozp. Min. Fin. z dnia 25 lutego 1984 r. w sprawie zasad i trybu granicznej i pocztowej kontroli dewizowej (Dz. U. Nr 15, poz. 71);